

KİTABXANAŞÜNASLIQ BÖLMƏSİ

KİTABXANA İŞİNİN DÖVLƏT SİYASƏTİ

Elçin Əhmədov

*BDU, Kitabxanaşunaslıq kafedrasının müdürü,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Siyaset müasir şəraitdə və gələcəkdə bu və ya digər qərarı əvvəlcədən müəyyən edən müxtəlif baxışlar, fikirlər, alternativlərdən ən önemlisi-dir. Bu siyasəti yaradanlar isə bu işin stükəni arxasında dayanan, qabaqcıl ideyaları mənimsəyən, həyatını həsr etdiyi işə bağlayan, onun vacibliyinə, bəşəriyyətə xeyir verdiyinə inanan yüksək elmi, intellektual, peşə səviyyəsinə malik olan insanlar qrupudur. Belə insanlar iş prosesində özləri birləşir, təşkilatlanır, ümumdüvlət, ümumxalq işinin dayağına, aparıcı qüvvəsinə çevrilirlər. Məhz belə insanlar bu və ya başqa sahədə dövlət siyasətini müəyyənləşdirirlər. Siyasət bir və ya bir qrup insan tərəfindən deyil, böyük insanlar qrupu tərəfindən müəyyənləşdirilir. Məhz onlar dövlət idarə orqanlarının həyata keçirdikləri bütün hərəkətlərin, siyasi baxışların əsasını müəyyən edirlər.

Beləliklə, kitabxana işi sahəsində dövlət siyasəti çox mürəkkəb ic-timai bir fenomendir. Öz ideoloji, sosial və siyasi əhəmiyyətinə görə müstəsna əhəmiyyətə malik bir hadisədir. Dövlət kitabxana siyasəti çox mürəkkəb, çoxtərəfli, çoxsəviyyəli, çoxşəkilli, çoxqütblü, çoxkomponentli, çoxsubyektlı və çoxobyektlidir.

Müasir şəraitdə kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətini müəyyənləşdirəkən respublikamızda əldə edilmiş müstəqilliyin xalqımıza bəxş etdiyi milli dövlətçiliyimizin, milli ideologiyamızın, azadlıq və demokratiyanın nailiyyətlərini son dövrlərdə ölkənin həyatında baş verən iqtisadi, sosial, mədəni və təhsil sahəsindəki dəyişiklikləri, milli soy-kökümüzə qayitmağımızı, milli mentalitetimizin möhkəmləndirilməsini, ümumiyyətlə, müstəqil, suveren Azərbaycan cəmiyyətində baş verən bütün dəyişikliklərin inkişaf qanuna uyğunlarını nəzərə almaq lazımdır. Kitabxanalar, onların vəzifələri, oxucular və kitabxanaçılar da tamamilə dəyişmiş, yenilənmişlər. Cəmiyyətin formalaşmasında meydana gəlib təkmilləşən yeni dünya baxışı, yeni təfəkkür tərzi onların da dəyişməsinə şərait yaratmışdır.

Həmçinin belə bir şəraiti də nəzərə almaq lazımdır ki, respublikamız-

da əhaliyə kitabxana xidmətini təşkil edən müxtəlif kitabxana şəbəkələri ayrı-ayrı nazirliklər, idarə və müəssisələr tərəfindən idarə olunur. Əlbəttə, özünün geniş şəbəkəsi olan nazirliklər, idarə və müəssisələr, mövcud şəraiti və həmin sistemdə kitabxana xidmətinə olan tələbata uyğun olaraq öz şəbəkələrinin qarşısında duran vəzifələrə müvafiq kitabxana işi sahəsində siyaset formalasdırıb həyata keçirə bilərlər. Bu siyaset bilavasitə kitabxanaların xidmət etdiyi sistemin tələbatına uyğunlaşmalıdır, həmin nazirliyin vəzifələri ilə şərtləşməlidir. Belə halda respublikada hər bir nazirliyin məhz Təhsil Nazirliyinin, Səhiyyə Nazirliyiinin və s. özünün formalasdırıldığı kitabxana siyasəti qaçılmazdır. Deməli, respublikamızda kitabxana şəbəkələrinin qarşısında duran vəzifələrdən asılı olaraq müxtəlif, bir-birindən məzmunca fərqlənən siyasetlər mövcuddur. Bu danılmazdır, inkar edilməzdir. Həmçinin belə bir həqiqət də inkar edilməzdir ki, ölkəmizdə əhaliyə kitabxana xidmətinin təşkilinin ümumdüvlət siyaseti də vardır.

Bələliklə, ayrı-ayrı nazirliklərin idarə və müəssisələrin formalasdırıldığı kitabxana siyasəti öz əsas prinsiplərini və vəzifələrini müəyyənləşdirərkən bilavasitə dövlət siyasetinə əsaslanmalı, onun mahiyyətinə uyğunlaşmalıdır.

Dövlət tərəfindən hazırlanmış kitabxana siyasəti bütün respublika miqyasında aparılan kitabxana işinin əsasını təşkil etdiyindən kitabxana işinə dair hazırlanmış bütün sənədlər bu ana sənədə, Azərbaycan dövlətinin kitabxana işi sayəsində siyasetinə əsaslanmalıdır.

Bu gün müasir dünya böyük bir inqilabi prosesi yaşamaqdadır. Bu inqilab cəmiyyətin inkişafına böyük təkan verən, onu sürətləndirən, insanların həyat şəraitini yaxşılaşdırın, intellektual səviyyəsini yüksəldən, peşə bacarığının artmasına əsaslı kömək göstərə bilən informasiya inqilabıdır. Bu inqilabın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsinin əsas vəsítələrindən biri kitabxanalardır. Məhz buna görədir ki, müasir şəraitdə dövlətin kitabxana işi sahəsində siyasetinə böyük ehtiyac duyulmaqdadır.

Dövlətin kitabxana işi sahəsindəki siyasəti ela hazırlanmalı və həyata keçirilməlidir ki, o, informasiyalasdırılmış cəmiyyətin vəzifələrinə cavab verə bilsin. Dövlətin kitabxana işi sahəsində siyasetinə hazırlanmasında göstərdiyimiz mühüm amillərin özüne yer tapmasına diqqət yetirmək zəruridir:

1. Kitabxanaların ümumaçıq olması prinsipinin qorunub saxlanılması;
2. Kitabxanaların dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməsinin təmin edilməsi;
3. Kitabxana fondlarının qorunması, onun yeni ədəbiyyatla ardıcıl olaraq komplektləşdirilməsi üçün şərait yaradılması, kitabxana kollektoru-

- nun işinin daha da təkmilləşdirilməsi;
4. Kitabxanaların maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, müasir informasiya texnikası ilə təmin edilməsi, yeni kitabxana binalarının tikilməsi, mövcud binaların təmir edilməsi üçün tədbirlər hazırlanması;
  5. Mədəni sərvətlərdən və informasiya mənbələrindən vətəndaşların azad və sərbəst istifade etməsinə dair konstitusiya hüququnun təmin edilməsi üçün şərait yaradılması;
  6. İnkişaf etmiş, informasiyalasdırılmış cəmiyyətdə informasiya sahəsində dövlət siyasetinin obyekti olan kitabxanaların rolunun artması, dünyəvi, hüquqi dövlətin qurulması, iqtisadiyyatın inkişafı, iqtisadi islahatların dərinləşməsi və cəmiyyətin demokratikləşməsi prosesinə kömək edən informasiya mərkəzləri kimi onların işinin daim diqqət mərkəzində saxlanılması və inkişaf etdirilməsi;
  7. Beynəlxalq ölkələrarası və idarələrarası kitabxana əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsi;
  8. Azərbaycan kitabxanalarında qabaqcıl xarici təcrübənin tətbiq edilməsi üçün program hazırlanması;
  9. Respublika kitabxanalarının, ilk növbədə elmi kitabxanaların kompüterləşdirilməsi üçün xüsusi program hazırlanıb həyata keçirilməsi;
  10. Kitabxana işinin bu günün, sabahının və yaxın gələcəyinin təminatçısı və rəhni olan yüksək ixtisaslı kitabxanaçı kadrların hazırlanması;
  11. Azərbaycan kitabxanalarının işini dünya standartları səviyyəsinə çatdırmaq, kitabxanaların elmi-metodik təminatını daha da təkmilləşdirmək, kitabxana informasiya xidmətini elmi əsaslar üzərində qurmaq məqsədi ilə vətən kitabxanaşunaslıq elminin inkişaf etdirilməsi, elmi nəticələrin təcrübəyə tətbiqi üçün tədbirlər hazırlanıb həyata keçirmək;
  12. Cəmiyyətdə ən qədim və ən sadə peşə adamları kimi tanınan, Azərbaycan ziyalılarının ən zəhmətkeş zümrəsini təşkil edən, insanların xidmətində dayanan, Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmlənməsinde, milli ideologiyanın formalasmasında və yayılmasında xüsusi xidmətləri olan kitabxanaçıların sosial vəziyyətinin yaxşılaşması, vəzifə maaşlarının artırılması üçün tədbirlərin görülməsi. Kitabxana işinə dair dövlət siyasetinin formalasdırılmasında və onun vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsində respublikamızın ali qanunu olan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası əsas qanunvericilik bazası rolunu oynayır. Məhz vətəndaşların mədəni sərvətlərdən, informasiyadan istifadə etmək hüququnu müəyyənləşdirən, ölkəmizin informasiya təhlükəsizliyini təmin edən konstitusiyamızda insanların mədəni sə-

vətərəndən istifadə etmək və məlumat əldə etmək sahəsində hüquq və zifə və azadlıqları geniş şərh edilmiş və onların qorunmasının hüquqi əsasları yaradılmışdır.

Məhz konstitusiyamızda təsbit edilmiş bu hüquqi normaları, ideyaları həyata keçirmək üçün 1998-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi respublikamızın tarixində ilk dəfə olaraq "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul etdi. «Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının qanunu ölkəmizdə kitabxana işi sahəsində dövlət siyasetinin əsasıdır. Azərbaycan Respublikasında müasir şəraitdə və yaxın gələcəkdə formallaşan kitabxana işi üzrə dövlət siyasəti, kitabxana işinə dair hazırlanan bütün qərarlar, dövlət sənədləri və sərəncamlar, kitabxana işinin inkişaf konsepsiyası və ayrı-ayrı nazirliliklərin, idarə və müəssisələrin kitabxana siyaseti bu qanuna əsaslanmalı, onun əsas prinsipləri və müddəələrin yerinə yetirilməsinə çalışmalıdır.

Qanunda deyilir: "Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında kitabxana işi sahəsində dövlət siyasetinin əsas prinsiplərini, kitabxana işinin və kitabxana sisteminin ümumi əsaslarını, kitabxana fondlarının formallaşdırılması və mühafizəsi tələblərini, kitabxanaların maliyyələşdirilmə mənbələrini, kitabxanalardan istifadə sahəsində vətəndaşların hüquq və vəzifələrini, kitabxana işi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın prinsiplərini müəyyən edir".

"Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu 6 fəsil 34 maddədən ibarətdir.

I fəsil ümumi müddəələr adlanır. Bu fəsildə müasir şəraitdə kitabxanaların mürəkkəb, sosial, mədəni və informasiya sistemi kimi cəmiyyətin inkişafında mühüm rolü və vəzifələri müəyyənləşdirilmiş respublikamızın tarixində ilk dəfə olaraq onların elmi tərifi verilmiş, statusu müəyyənləşdirilmişdir. Qanunda kitabxanaların sosial funksiyalarının Azərbaycan kitabxanalarının çoxəsrlik tarixinə və təcrübəsinə əsaslanaraq, elmi əsaslara söykənərək olduqca uğurlu müəyyənləşdirilməsi təqdirdəlayiqdir. Qanunda göstərilir: «Kitabxana elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi çap əşərlərini və digər informasiya daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən, onların sistemli ictimai istifadəsini təşkil edən, cəmiyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institutdur».

Hazırda respublikamızda dövlətin kitabxana işi sahəsində siyasetinin hazırlanması üçün ciddi işlər aparılmalı, ölkəmizin şəraiti, kitabxanalarımızın iş təcrübəsi və kitabxana işinin gələcək inkişaf perspektivləri elmi əsaslarla öyrənilməli ümumiləşdirmələr aparılmalıdır. Bunlar təxmini olaraq aşağıdakı məsələləri əhatə etməlidir.

- Kitabxana işinin informasiyalasdırılması, kitabxanalarda yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqi və inkişafi, elektron-məlumat bazasının formallaşdırılması və istifadəsi, yeni texnologiyaların tətbiqi, kitabxana işinin əlaqələndirilməsində şəbəkə texnologiyalarının yaradılması və inkişaf etdirilməsi, Azərbaycan üzrə kitabxana kompüter şəbəkəsinin yaradılması;
- Müstəqillik şəraitində kitab nəşri sisteminin tamamilə yeniləşməsi, çoxlu miqdarda özəl nəşriyyatların yaradılması ilə əlaqədar kitabxanaların komplektləşdirilməsi probleminin həlli üçün yollar axtarılması kitabxana kollektorunun işinin yenidən qurulması, onun fəaliyyət dairəsinin daha da genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi;
- Kitabxana fondlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və qorunması üçün tədbirlərin görülməsi;
- Kitabxana işini tənzim edən, onun hüquqi əsaslarla inkişafını təmin edən, tənzimləyen normativ hüquqi aktlar sisteminin yaradılması;
- Respublikamızda kitabxana sisteminin vahidliyinin təmin edilməsi və onların işinin koordinasiya edilməsi üçün tədbirlərin hazırlanması;
- Ölkəmizdə kitabxana işinin dünya standartları səviyyəsində təşkili məqsədi ilə beynəlxalq əlaqələrin möhkəmləndirilməsi, təcrübə mübadiləsinin aparılması.

«Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda ən mühüm cəhətlərdən biri kitabxana işi sahəsində dövlət siyasetinin əsas prinsip və vəzifələrinin olduqca düzgün və hərtərəfli müəyyənləşdirilməsidir. Qanunda əsas prinsiplər kimi kitabxanaların, bütün əhalinin istifadəsi üçün ümumaçılıq olması, kitabxanalara dövlət qayğısı və dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməsi prinsiplərinin ön plana çəkilməsi kitabxanaların gələcək inkişafi üçün şərait yaratmaqla, onun ən demokratik kitabxana sisteminə çevrilməsini təmin edir.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin kitabxana işi haqqında qəbul etdiyi ilk qanun son dövrlərdə bazar iqtisadiyyatı şəraitində cəmiyyətdə baş verən bütün dəyişikliklərə, yeniliklərə əsaslanmaqla, əsasən cəmiyyətin mənəvi həyatında baş verən qanuna uyğunluqları özündə eks etdirir, cəmiyyətin qarşıya qoyduğu tələblərə cavab verir.

"Kitabxana işi haqqında" Qanun kitabxanaların fəaliyyətinin əsas prinsiplərini müəyyənləşdirməklə, insanların mədəni sərvətlərdən istifadə etmək və məlumat azadlığı hüququnun həyata keçirilməsini təmin edir.